

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาอุตสาหกรรมมีบทบาทสำคัญต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม โดยส่วนรวม และการเลือกทำเลที่ตั้งอุตสาหกรรมที่เหมาะสมเพื่อการอุตสาหกรรมนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อแนวโน้มการขยายตัวเติบโตของอุตสาหกรรมอย่างยิ่ง

แนวโน้มการพัฒนาอุตสาหกรรมในระยะที่ผ่านมา ได้เน้นความสำคัญในการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า และการผลิตเพื่อส่งออกที่ต้องพึ่งวัตถุดิบจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ จึงยังผลให้กิจการอุตสาหกรรมเลือกทำเลที่ตั้งโรงงานอยู่ในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ในจังหวัดใกล้เคียง ทั้งนี้ เพราะอยู่ใกล้แหล่งตลาดที่ใหญ่ที่สุด และอยู่ในเขตที่มีอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกันทางด้านวัตถุดิบและชิ้นส่วนสำเร็จรูป เครื่องจักรอุปกรณ์สินค้าชั้นกลางจากต่างประเทศ จึงเป็นแหล่งที่เอื้ออำนวยต่อกิจการอุตสาหกรรมในด้านการประหยัดต้นทุนค่าขนส่ง และประโยชน์ที่ได้รับจากสิ่งสาธารณูปโภคที่มีอย่างพร้อมเพียง ด้วยเหตุนี้ แม้รัฐบาลจะได้ดำเนินกลยุทธ์การพัฒนาเพื่อกระจายกิจการอุตสาหกรรมออกไปสู่ภูมิภาค ด้วยการสนับสนุน สร้างสิ่งจูงใจ โดยกำหนดเขตส่งเสริมการลงทุน และให้สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ แก่ผู้ประกอบการ ซึ่งโดยความหมายแท้จริง สิ่งจูงใจหรือการสนับสนุนเป็นสิ่งที่มิให้เพื่อชดเชยข้อเสียเปรียบต่าง ๆ ของทำเลที่ตั้งอุตสาหกรรมนั่นเอง ทั้งนี้ เพราะการประกอบกิจการอุตสาหกรรมจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบหลายด้านนับตั้งแต่การวิเคราะห์ปัจจัยในกระบวนการผลิต ได้แก่ วัตถุดิบ ตลาด การขนส่ง แรงงาน และเงินทุน เพื่อกำหนดปัจจัยใดเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อกำไรและความอยู่รอดของกิจการ ดังนั้น ที่ตั้งจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นแหล่งที่มีปัจจัยดังกล่าว รวมทั้งอำนาจการซื้อของผู้บริโภคจากภายในประเทศและส่งออกต่างประเทศ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ปทุมธานีเป็นจังหวัดหนึ่งของภาคกรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่มีการขยายตัวเติบโตของอุตสาหกรรมอย่างเด่นชัด โครงสร้างเศรษฐกิจเติบโตทางเศรษฐกิจในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา

(2518-2528) ได้เปลี่ยนแปลงจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรม มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมกว่าครึ่งหนึ่งของจังหวัดได้มาจากผลผลิตภาคอุตสาหกรรม ยิ่งกว่านั้น ยังมีการขยายตัวของกิจการด้านธุรกิจ การค้า อาคารพาณิชย์ และที่พักอาศัยเพิ่มมากขึ้น การขยายตัวของกิจการภาคอุตสาหกรรมเติบโตควบคู่ไปกับภาคการค้าบริการ ขณะเดียวกัน บทบาทของภาคเกษตรกรรมมีความสำคัญลดลงอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม พื้นที่ของจังหวัดปทุมธานีส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ประกอบกับยังมีพื้นที่อนุรักษ์แหล่งน้ำดิบเพื่อการประปาด้วย สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการผลิตและพื้นที่อย่างรวดเร็ว เนื่องมาจากอิทธิพลของศูนย์-กลางกรุงเทพมหานครที่ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาระบบที่ตั้งของกิจกรรมเชิงเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอุตสาหกรรมอย่างเด่นชัด ดังนั้น หากการเติบโตของกิจการอุตสาหกรรมซึ่งถือว่าเป็นฐานเศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานีจะยังขยายตัวไปตามมาตรการมีสภาพการณ์เช่นเดียวกับการเติบโตของกรุงเทพมหานคร ย่อมจะทำให้เกิดการสูญเสียต้นทุนทางเศรษฐกิจที่ไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาจังหวัดปทุมธานีจึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมผลิตที่จะเป็นฐานเศรษฐกิจให้มีผลตรงต่อรายได้ การจ้างงาน การกระจายการผลิตไปสู่ประเภทสินค้าที่ใช้วัตถุดิบภายใน และการส่งเสริมอุตสาหกรรมที่มีโอกาสก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง รวมทั้งการสนับสนุนอุตสาหกรรมที่มีู่ทางการส่งออก ให้สอดคล้องกับปัจจัยกระบวนการผลิต และศักยภาพของพื้นที่ต่อไปในอนาคต

บทบาทของจังหวัดปทุมธานีตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑล ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) กำหนดให้จังหวัดปทุมธานีเป็นพื้นที่รองรับการขยายตัวกิจการด้านอุตสาหกรรมของภาคฯ เพื่อให้สามารถเป็นแหล่งงานและรองรับการเพิ่มของประชากรต่อจากกรุงเทพมหานครได้อย่างต่อเนื่อง แนวความคิดและรูปแบบการพัฒนาจังหวัดปทุมธานีในอนาคต จึงควรมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมที่มีศักยภาพการผลิตให้สามารถเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพต่อการจ้างงานและรายได้แก่ประชากร และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของกิจกรรมประเภทอื่น โดยเฉพาะพื้นที่อนุรักษ์ เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานีให้ขยายตัวเติบโตตามขนาดและขอบเขตอย่างมีประสิทธิภาพตามแผนพัฒนากรุงเทพมหานครและปริมณฑล

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อ เสนอแนะศักยภาพการผลิตและพื้นที่เพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานีให้เป็นแหล่งรองรับกิจการอุตสาหกรรมและการจ้างงานอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับศักยภาพที่มีตามขนาดและขอบเขตอย่างเหมาะสม โดยมุ่งประเด็นศึกษาดังนี้

- 1) เพื่อทราบภาพรวมความเจริญเติบโตทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร และสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานี
- 2) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของอุตสาหกรรมการผลิตที่จะเป็นกิจกรรมการผลิตที่นำความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการจ้างงาน
- 3) เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่อุตสาหกรรมที่จะรองรับอุตสาหกรรมการผลิตที่มีศักยภาพและโอกาสการพัฒนาในอนาคต

1.3 ขอบเขตการวิจัย

ด้วยเหตุที่ คำว่า ศักยภาพการพัฒนา มีลักษณะที่ค่อนข้างเป็นนามธรรม การวิจัยศักยภาพการพัฒนาอุตสาหกรรมจึงมุ่งเน้นการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพการพัฒนาที่สามารถแสดงออกในลักษณะของรูปธรรมให้มากที่สุด โดยมีขอบเขตของการวิจัย 2 ประเด็น คือ

- 1) ศักยภาพของอุตสาหกรรมการผลิต (Industrial Production Potential)
- 2) ศักยภาพของพื้นที่อุตสาหกรรมการผลิต (Industrial Area Potential)

ขอบเขตของการวิจัยตามประเด็นดังกล่าว เน้นความสำคัญในการวิเคราะห์ที่มีลักษณะแบบคงที่ (Static) มากกว่าการวิเคราะห์แบบพลวัต (Dynamic) ทั้งนี้ เพราะการวิเคราะห์ศักยภาพการพัฒนาอุตสาหกรรมมีขอบเขตการวิจัยภายใต้ทฤษฎีและแนวความคิด แบบจำลอง กฎเกณฑ์ และวิธีทางสถิติ มาวิเคราะห์และตรวจสอบกับข้อมูลตามสภาพที่เป็นจริงว่าเป็นไปตามหลักสากลหรือไม่ เพื่อประเมินศักยภาพและเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยมีความสอดคล้องกับศักยภาพที่มีอยู่ และโอกาสในการพัฒนาต่อไปตามนโยบายการพัฒนาสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ขอบเขตของการวิเคราะห์ศักยภาพของอุตสาหกรรมการผลิต เป็นการวิเคราะห์ในระดับมหภาคเท่านั้น เพื่อประเมินความชำนาญการผลิตเฉพาะอย่างของอุตสาหกรรมชนิดต่างๆ และนำมาบ่งชี้ลักษณะการผลิตเด่น ๆ ของอุตสาหกรรมที่มีแนวโน้มการขยายตัวเติบโตในอนาคตที่แน่นอนและชัดเจนได้ในระดับมหภาค การวิเคราะห์ไม่ได้วิเคราะห์ศักยภาพของอุตสาหกรรมในระดับจุลภาคซึ่งครอบคลุมประเด็นเกี่ยวกับ กำลังการผลิต ชีตความสามารถการผลิต ปริมาณความต้องการวัตถุดิบ ความต้องการของตลาด ระดับราคา การนำเข้าและส่งออก ทั้งนี้เพราะปัจจัยองค์ประกอบของการวิเคราะห์ดังกล่าวอยู่นอกขอบเขตของการวิจัยตามแนวความคิดในการวิจัยนี้

ส่วนการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่อุตสาหกรรมการผลิต เป็นการวิเคราะห์ในระดับจุลภาคที่มีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์ศักยภาพการผลิต ทั้งนี้ เพื่อชี้ให้เห็นถึงสาเหตุของการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยที่ก่อให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมที่เป็นผลสืบเนื่องมาจากปฏิสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (Spatial Interaction) และรูปแบบของกิจกรรมบนพื้นที่ เพื่อเสนอศักยภาพของพื้นที่ในการพัฒนาอุตสาหกรรมให้เป็นแหล่งการจ้างงานที่ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและความเป็นระเบียบในอนาคต

1.4 วิธีการวิจัย

- 1) กำหนดแนวความคิดของการวิจัย
- 2) เก็บรวบรวมข้อมูลในระดับจังหวัดและระดับภาค จากหน่วยงานท้องถิ่นและส่วนกลาง จากภาครัฐบาล รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลตามทฤษฎีและแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอุตสาหกรรมและการพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งนโยบายการพัฒนาสำคัญ ๆ ที่มีบทบาทต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของจังหวัดปทุมธานี
- 4) เสนอผลการวิเคราะห์ในรูปของการพรรณา ตาราง กราฟ แผนภูมิ และแผนที่

1.5 แหล่งข้อมูล

- 1) หน่วยงานส่วนท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานจังหวัดปทุมธานี สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานแรงงานจังหวัด สำนักงานคลังจังหวัด สำนักงานสรรพากรจังหวัด และแขวงกาทางจังหวัด
- 2) หน่วยงานส่วนกลาง ได้แก่ กรมการปกครอง สำนักผังเมือง กรมโรงงานอุตสาหกรรม กรมพัฒนาที่ดิน กรมทางหลวง การประปานครหลวง การไฟฟ้านครหลวง องค์การโทรศัพท์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และธนาคารแห่งประเทศไทย
- 3) หนังสือ บทความ เอกสารสิ่งพิมพ์ จากห้องสมุดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กระทรวงอุตสาหกรรม และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 4) ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสำรวจพื้นที่ และออกแบบสอบถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมโดยการสุ่มตัวอย่าง

1.6 คำนิยามศัพท์เฉพาะ

- 1) ศักยภาพการพัฒนา (Development Potential) หมายถึง แนวพัฒนาที่ เกิดจากสภาพความพร้อมของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเป็นเมือง และปัจจัยทาง ด้านกายภาพ ในพื้นที่มีแนวโน้มและโอกาสที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้น เพื่อตอบสนองนโยบายการพัฒนา ในอนาคตต่อไป
- 2) อุตสาหกรรมการผลิต (Manufacturing Industry) หมายถึง สถาน ประกอบการที่ดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต ด้วยการเปลี่ยนรูปวัตถุดิบให้เป็นผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ โดยเครื่องจักรกลหรือเคมีภัณฑ์ โดยไม่คำนึงว่าการผลิตนั้นทำด้วยเครื่องจักรหรือด้วยมือ หรือ ทำในโรงงาน โรงซ่อม และเคหสถาน เพื่อขายส่งหรือขายปลีกก็ตาม (กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย 2525 : 52)

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.7 องค์ประกอบของวิทยานิพนธ์

การวิจัยศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรมจังหวัดปทุมธานี แบ่งออกเป็น 5 บท
บทที่ 1 เป็นการสรุปความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา วัตถุประสงค์ของการวิจัย
ขอบเขตของการวิจัย วิธีการวิจัย และแหล่งข้อมูล บทที่ 2 เป็นบทที่ศึกษาทฤษฎี แนว
ความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง บทที่ 3 เป็นการศึกษาภาพรวมความเจริญเติบโตของ
จังหวัดปทุมธานี และความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างจังหวัดปทุมธานีกับภาคกรุงเทพมหานคร
และปริมณฑล บทที่ 4 เป็นบทที่บ่งชี้ศึกษาการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยผ่านกระบวนการ
วิเคราะห์ตามทฤษฎี และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในเชิงเศรษฐศาสตร์และภูมิศาสตร์ และ
บทที่ 5 ซึ่งเป็นบทสุดท้าย เป็นการอภิปรายผลและสรุปผลการวิจัย เพื่อประโยชน์ในการ
กำหนดแนวทางการพัฒนาอุตสาหกรรม และข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์แก่งานวิจัยต่อไป